

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 159.99

О. Ю. Бессарабааспірант кафедри психології та соціальної роботи
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ДЕЗАДАПТОВАНІСТЬ ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ

У статті розкрито сутнісний зміст понять «адаптація», «деадаптація», «деадаптованість». Здійснено комплексний аналіз наукової літератури із проблем адаптації, деадаптації та деадаптованості людини. Проаналізовано ці поняття, з'ясований логічний зв'язок між ними.

Проаналізовані основні теоретичні напрями щодо адаптації та деадаптації. З'ясовані структурні компоненти процесу адаптації, розкритий зміст цих процесів, виділенні характерні особливості. Розглянуто основні чинники, що впливають на процеси адаптації, деадаптації особистості. Встановлено, що психологічними еквівалентами, що відображають тенденції адаптування, можуть бути самооцінка співвідношення самопочуття, активності та настрою, стан нервово-психічного напруження тощо.

Ключові слова: адаптація, деадаптація, деадаптованість, теоретичні напрями, структурні компоненти адаптації, фактори деадаптації.

Постановка проблеми. Соціально-психологічна деадаптованість особистості є складною міжгалузеву науково-практичною проблемою. У сучасному суспільстві внаслідок багаторазового зростання динамічності життя, постійних і досить різних змін у різних сферах (політична, економічна, матеріальна, геополітична, освітня тощо) зростають вимоги до людини та її відповідності цим змінам. Постає необхідність у підвищенні її адаптаційних можливостей.

Складна соціально-психологічна ситуація в країні спричиняє напруження та перевантаження, що позначаються на життєдіяльності людей. Динаміка соціальних процесів (особливо таких, як зростання соціальної мобільності, урбанізація тощо) характеризується позитивними та негативними проявами. Такі негативні прояви соціальних процесів, як конфлікти, що виникають у формальних і неформальних групах, життєві фрустрації, монотонність життєвих вражень, інтенсифікація психічних та інших перевантажень, провокують деадаптацію особистості.

Наукова проблема адаптації та деадаптації розглядалася в роботах Е. Еріксона, Н. Гришиної, О. Донченко, М. Пірен, Т. Титаренко, Н. Чепелевої, К. Абульханової-Славської, Л. Анциферової, Ф. Березіна, О. Кронік та інших. Біологічні механізми адаптації вивчали П. Анохін, І. Аршанський та К. Биков. Проблеми соціально-психологічної деадаптованості висвітлено в дослідженнях Т. Комар, І. Чухрій, М. Томчук та інших авторів.

Мета статті – здійснення комплексного аналізу наукової літератури з питання адаптації, деадаптації та деадаптованості особистості. Розкриття поняття та змісту процесів адаптації, деадаптації та деадаптованості людини, виділення характерних особливостей; визначення основних чинників, що впливають на процеси адаптації, деадаптації та деадаптованості особистості.

Виклад основного матеріалу. Термін «адаптація» виник у другій половині XVIII ст. Уведення його в науковий обіг пов'язують з ім'ям німецького фізіолога Ауберта, який використав цей термін для характеристики явищ пристосування чутливості органів зору (або слуху), що виражається в підвищенні чи зниженні чутливості у відповідь на дію адекватного подразника [1].

Адаптація – це динамічний процес, завдяки якому рухливі системи живих організмів, незважаючи на мінливість умов, підтримують стійкість, необхідну для існування, розвитку і продовження роду. Саме механізм адаптації, вироблений у результаті тривалої еволюції, забезпечує можливість існування організму в постійно мінливих умовах середовища [4].

Здебільшого в процесі адаптації людини прийнято виділяти два її рівні – біологічний і соціально-психологічний. Біологічний включає пристосування організму до змін фізичного середовища. Соціально-психологічний рівень адаптації охоплює пристосування людини як особистості до існування в суспільстві відповідно до його вимог, потреб та інтересів.

Процес адаптації відбувається тоді, коли в системі «організм – середовище» виникають значні зміни, розбалансування, які забезпечують формування нового гомеостатичного стану і дають змогу досягати максимальної ефективності фізіологічних функцій і поведінкових реакції [1].

Оскільки організм і середовище перебувають не в статичній, а в динамічній рівновазі, їх співвідношення змінюється постійно, як і процес адаптації.

Формування особистості відбувається за допомогою власного досвіду становлення і розвитку в безпосередніх соціальних контактах, у процесі яких людина зазнає впливу мікросередовища, а через нього – і макросередовища, його культури, соціальних норм і цінностей. Це і є соціалізація особистості.

Соціалізація (лат. *socialis* – «суспільний») – процес входження індивіда в суспільство, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в суспільстві [4].

Формами реалізації процесу соціалізації є соціальна адаптація й інтеріоризація.

Інтеріоризація (лат. *interior* – «внутрішній») – процес формування внутрішньої структури людської психіки за допомогою засвоєння соціальних норм, цінностей, ідеалів, процес переведення елементів зовнішнього середовища у внутрішнє «Я».

Двосторонній процес соціалізації передбачає засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків і активне їх відтворення. Тобто людина не тільки адаптується до умов соціуму, елементів культури, норм, що формуються на різних рівнях життєдіяльності суспільства, а й завдяки своїй активності перетворює їх на власні цінності, орієнтації, настанови.

Як відомо, у звичайних життєвих умовах особистість характеризується відносно стабільними психофізіологічними рисами. Однак під новим цілеспрямованим впливом мікросоціального середовища (війна, повернення з антитерористичної операції, лікарні, нове місце проживання), під тиском його вимог відбувається поступова адаптивна перебудова психологічної організації особистості. Нерідко причиною вимушеної зміни місця проживання людини є поява інвалідності, що зумолює неможливість виконувати певну кількість життєво необхідних функцій (переміщення, самообслуговування тощо). Адаптація індивіда до нових соціально-психологічних умов, яких неможливо уникнути, відбувається у двох напрямках. В одному психологічна адаптованість особистості проявляється в гармонійній рівновазі, а в іншому – у формі конфлікту. Це відбувається тоді, коли захисні реакції індивіда є недостатніми, про що говориться в працях Е. Еріксона, Н. Гришиної, О. Донченка, М. Пірен, Т. Титаренко, Н. Чепелевої [8].

Завдяки процесу адаптації досягається збереження гомеостазу під час взаємодії організму із зовнішнім світом. У цьому зв'язку процеси адаптації передбачають не тільки оптимізацію функціонування організму, але і підтримку збалансованості в системі «організм – середовище». Процес адаптації реалізується щоразу, коли в системі «організм – середовище» виникають істотні зміни, і забезпечує формування нового гомеостатичного стану, який дозволяє досягати максимальної ефективності фізіологічних функцій і поведінкових реакцій. Оскільки організм і середовище перебувають не в статичній, а в динамічній рівновазі, їх співвідношення постійно змінюється, отже, також процес адаптації має бути постійним [3].

У психології не існує єдиної думки про зміст цього поняття. Але очевидним є факт, що явище адаптації стосується психіки, її можна вважати психологічним поняттям і навіть категорією, яку можна використовувати як для пояснення походження і функціонування свідомості, так і для розпізнання причин тих чи інших вчинків, діяльності особистості тощо.

Розгляд психологічних теорій, їх аналіз дозволяють виділити і представити варіанти розуміння адаптації у зв'язку з поясненням різних психічних форм та механізмів удосконалення життя людини.

Серед найбільш фундаментальних називають концепцію будови психіки, запропоновану в теорії З. Фрейда, з якої надалі виник напрям психоаналізу. Психоаналізом називають і теорію особистості, і метод психотерапії розладів особистості, і метод вивчення неусвідомлюваних думок і почуттів людини [5].

Існування трьох рівнів у психічному житті людини З. Фрейд пояснює саме процесом адаптації, розглядаючи несвідоме, підсвідоме, свідоме як наслідок тривалого пристосування людської психіки до умов життя. Завдяки існуванню цих структур людина має здатність краще адаптуватися до будь-яких особливих для суспільства чи складних обставин життя. Водночас вони визначають різні можливості її адаптації.

Інстинктивні спонукання, що належать до несвідомого рівня психіки людини, сприяють швидкій адаптації, якщо потрібно швидке реагування, термінове задоволення потреб і збереження існування, але іноді шляхом порушення соціальних принципів і норм, тобто через соціальну дезадаптацію.

В умовах соціального оточення справді більшість неусвідомлюваних інстинктів, оскільки вони біологічно зумовлені, несумісні із соціальними правилами і нормами співіснування. Тому основним адаптивним механізмом за наявності потреб стає вміння діяти свідомо, відповідно до соціальних очікувань, домовленостей, щоби не тільки досягти бажаного задоволення, але й зберегти відносини з іншими, важливими для життя людьми, виглядати

так у спілкуванні, щоб можливими були співпраця і досягнення успіху під час спільної діяльності. Це вміння формується через засвоєння моральних і естетичних стандартів, в яких ідеться про бажану гармонію і культуру та які в процесі психічного розвитку і формування особистості переосмислюються й відносяться до надсвідомого в структурній моделі психічного життя, запропонованій З. Фрейдом. Їх поява спричиняється необхідністю адаптації до життя серед людей [7].

К.Г. Юнг є засновником глибинної психології, яка вивчає підсвідомі рівні психіки. На думку автора, ці рівні утворюються з потягів і мотиваційних тенденцій, серед яких головну роль відіграють неусвідомлювані мотиви і взагалі несвідоме, що протистоїть усвідомлюваним психічним процесам, які функціонують на верхніх «поверхах» людської психіки. Поділяючи підхід про багаторівневність і багатополісність психіки як енергетично-суперечливої системи, К.Г. Юнг погоджується із трактовкою лібідо, але стверджує, що основою особистості і джерелом її конфліктів є не тільки статеві потяги і їхня енергія, як це пропонує розуміти З. Фрейд, а й будь-яка потреба, для задоволення якої організмом виділяється енергія [8].

Завдяки енергії активність може інстинктивно задовольняти різні потреби, що свідчить про адаптацію людини і відновлення рівноваги, а може не задовольнити потреби, і тоді виникають проблеми адаптації до соціального середовища. У разі задоволення соціальних потреб виникає необхідність адаптації до соціально зумовлених обставин, щоб можна було надалі задовольняти такі потреби і розраховувати на допомогу інших. Тобто важливою є адаптація до певного соціального середовища [5].

З позиції біхевіоризму все, чим володіє індивід, зокрема навички, свідомо регульовані інстинкти, соціалізовані емоції і здатність до пластичності для утворення нових навичок, збереження навичок, пояснюється адаптацією. Навички є основою стійкої поведінки й адаптовані до умов середовища. Людина в концепції біхевіоризму розглядається насамперед як істота, що реагує, діє, навчена і запрограмована на ті чи інші реакції, дії, поведінку. Якщо змінювати стимули і підкріплення відповідно до реакцій і їхніх наслідків, то (унаслідок діє механізму адаптації) можна перепрограмувати особистість.

У когнітивній теорії особистості вихідним є положення про те, що для адаптації людині потрібно все пізнати і проаналізувати, оцінити і використати. Різні люди по-різному інтерпретують ситуації, в яких вони діють. Опинившись у реальній ситуації, людина не має можливості для всебічного аналізу обставин, вона діє – робить вибір і здійснює вчинок (біхевіористи на цьому закінчують аналіз поведінки), але когнітивна й емоційна

частина вчинку на цьому не закінчується, оскільки сам вчинок теж стає джерелом інформації, яка дозволить забезпечити адаптацію [7].

Отже, після реакції людини тією чи іншою мірою здійснюється суб'єктивний аналіз своєї поведінки, аналіз її успішності, на основі чого проводиться корекція, досягається покращення адаптації і робляться висновки на майбутнє щодо рішень і майбутньої поведінки в подібних ситуаціях.

У гуманістичній психології здійснюється вивчення здорових, гармонійних особистостей, які досягли вершини особистісного розвитку, зокрема адаптації, а отже, і вершин «самоактуалізації». Особистості, які прагнуть самоактуалізації і самоактуалізуються успішно в різних сферах, за даними одного із провідних психологів Сполучених Штатів Америки у сфері вивчення мотивації А. Маслоу, становлять лише від 1% до 4% від загальної кількості людей у світі, а інші люди перебувають на вищій чи нижчій сходинці, яка визначається тим, на які потреби вони зорієнтовані. Для сучасного людства характерне те, що більшість перебуває на найнижчій сходинці «ієрархії потреб», розробленій А. Маслоу [7].

Цікаву думку щодо адаптації сформулював у своїх роботах американський психолог К. Роджерс – ще один представник гуманістичної психології. Він виокремив феномени людської поведінки й особистості, відповідність яких дає можливість людині бути адаптованою і пристосуватися до інших, таких, як вона.

Уявлення про власну особистість становлять зміст «Я-концепції». Загроза невідповідності власного «Я» природі людській постає як невідповідність «Я-реального» і «Я-ідеального». Люди із сильною невідповідністю дезадаптовані, вони мають низький рівень самоактуалізації, майже не здатні до самосприйняття, тривожні, емоційно нестабільні і невротичні. Люди, що мають негативну «Я-концепцію», тобто незадоволені собою, не здатні сприйняти себеотже, не можуть сприйняти інших, незадоволені життям і оточенням. Нелюбов до себе супроводжується ворожістю до інших, тобто ставлення до себе позначається на ставленні до інших, що спричиняє дезадаптацію.

Отже, одні автори розглядають адаптацію як процес і результат пристосування, який зумовлюється і зумовлює наявність такого явища, як психіка. Другі розглядають адаптацію як процес, що супроводжує взаємодію однієї людини з іншою, людини – з колективом, у спілкуванні, під час якого людина вимушена бути зрозумілою і розуміти іншого, підлаштовуватися у своїх діях до нього, до наявних правил і норм, які становлять зміст свідомості.

Треті розглядають адаптацію як процес відновлення рівноваги, або гомеостазу, у взаємодії людини і середовища, відновлення людиною пра-

вільного співвідношення у всьому, що на її думку порушує порядок [5].

В. Семіченко запропонувала концепцію системного розгляду процесу адаптації. В її основі лежить ідея про те, що загальна ефективність процесу адаптації людини суттєво залежить від інтеграційних тенденцій особистості. Отже, загальний процес адаптації – це складне явище, яке має певну структуру, складається з багатьох відносно незалежних процесів. Кожен із них обслуговує певну систему відносин, які виникають у людини з відповідною системою, і в сукупності з ними та відповідними зв'язками складає певний структурний компонент.

Автор вважає, що кожен структурний компонент процесу адаптації є системою, яка містить:

а) об'єктивне явище і його умови (так звані зовнішні умови);

б) відносини, що виникають у людини, яка адаптується до відповідного явища (ставлення, відносини, зв'язки);

в) індивідуальні особливості самої людини, що відповідають чи не відповідають вимогам (внутрішні умови або власні ресурси людини).

Згідно із цим виділяються такі основні підсистеми:

1. Енергетична – відображає ресурсні можливості організму, їхню спроможність забезпечити функціонування основних систем організму в умовах підвищення енерговитрат. Ідеться про той фізіологічний механізм, що забезпечує пристосування людини як біологічної істоти, на рівні організму, до ускладнених умов діяльності.

2. Середовища – відображає відносини людини та тих зовнішньо-предметних умов, що її оточують. Зміна умов може бути повною або частковою: життя загалом, навчання, проживання (показниками адаптації, що відбувається на середовищному рівні, можуть бути відповіді на прямі запитання – задоволеність чи незадоволеність відповідними аспектами життя).

3. Діяльнісна – відображає здатність людини до виконання дій, що становлять зміст відповідної діяльності. По-перше, це передбачає засвоєння нових дій. По-друге, подолання вже напрацьованих навичок, які в нових умовах є недоцільними. По-третє, часові витрати на виконання цих дій. Показниками адаптації до діяльності можуть бути: наявність уникнення труднощів та помилок у виконанні основних видів діяльності, доцільний розподіл навантаження протягом доби, тижня.

4. Соціальна – відображає входження людини в нове соціальне середовище. Соціальний аспект адаптації характеризується, з одного боку, ступенем прийняття людиною норм та правил життя в новій соціальній спільності. А з іншого – ступенем прийняття цієї людини соціальним оточенням. Показники, що відображають тенденції соціальної

адаптації: задоволення людини групою, до складу якої вона входить, збіг індивідуальних та соціальних цінностей, соціально сприятлива позиція.

5. Особистісна – відображає той загальний результат адаптації, коли людина відчуває психологічний комфорт від ситуацій свого життя, приймає її як конструктивно значущу, що відкриває подальші перспективи розвитку.

Показниками особистісного рівня адаптації можуть бути: зниження особистісного рівня тривожності, домінування позитивних емоцій, відсутність бажання змінити життєву ситуацію, стійка адекватна самооцінка, впевненість у собі, у власних силах, у здатності вирішити проблеми свого життя тощо [6].

А. Налчаджян, вивчаючи адаптацію особистості, її механізми, стратегії, виділяє два різновиди цього феномена:

1) зовнішню адаптацію, яка є процесом, під час якого індивід пристосовується до зовнішніх, об'єктивних проблемних ситуацій;

2) внутрішню («коадаптація»), в якій виділяються такі підвиди:

а) внутрішня адаптація, спрямована на вирішення внутрішніх конфліктів та інших внутрішніх психологічних проблем особистості;

б) внутрішня структурна адаптація у вузькому сенсі слова – це процес координування будь-якого адаптаційного механізму з тими, що вже існують, з якими він складає комплекс; це також процес утворення координацій окремого механізму з іншими, уже сформованими, стійкими адаптивними комплексами;

в) внутрішня структурна адаптація в широкому сенсі слова, тобто пристосування адаптивного механізму чи комплексу до всієї структури особистості [6].

Адаптація – це активний процес, який може привести як до позитивних змін (адаптованості), так і до негативних (дезадаптованості). Для характеристики явищ порушення адаптаційних процесів уведено поняття дезадаптації.

Дезадаптація (фр. *des-* або лат. префікс *de-* – «зникнення, повна відсутність, знищення»; *adapto* – «пристосовую») – термін, що протилежний соціальній адаптації. Це порушення процесу активного пристосування індивіда до умов соціального середовища засобами взаємодії і спілкування за хибного або недостатньо розвинутого уявлення людини про себе і свої соціальні зв'язки та міжособистісні контакти.

Соціально-психологічна дезадаптація може виникнути внаслідок стресів, фізичних і психічних захворювань, емоційних переживань, конфліктів тощо. Найчастіше вона зумовлює збої в процесі оволодіння особистістю відповідною роллю під час входження в нову соціальну ситуацію, набуття навичок спілкування та взаємодії.

Супроводжується незадоволенням особистості своїм становищем у групі, ефективністю реалізації свого комунікативного потенціалу, зниженням самооцінки, розмиванням індивідуальності, посиленням незадоволеності своїм становищем у соціальному оточенні загалом. Зазвичай внутрішній конфлікт особистості між її статусом та домаганнями може спровокувати асоціальні прояви поведінки.

Вважати соціально-психологічну дезадаптацію хворобою немає підстав, хоч вона й проявляється в патологічній і непатологічній формах, які суттєво відрізняються за структурою і механізмами. За непатологічної дезадаптації зниження загального рівня адаптації відбувається через звуження сфери діяльності і спілкування та послаблення їхньої інтенсивності. Проявом непатологічної дезадаптації є, наприклад, відхилення в поведінці й переживаннях суб'єкта, пов'язані з його недостатньою соціалізацією, соціально неприйнятими настановами, різкою зміною умов існування, розривом значущих соціальних відносин тощо. Патологічна дезадаптація супроводжується руйнуванням основних напрямів адаптаційної діяльності, появою патологічних варіантів адаптації. Проявами патологічної соціально-психологічної дезадаптації є агресивна поведінка, суїцид та ін. [8; 9].

Серед ознак дезадаптації людини виділяють об'єктивні і суб'єктивні. До об'єктивних відносять: зміну поведінки людини в соціальній сфері, її невідповідність своїм соціальним функціям, патологічну трансформацію поведінки. До суб'єктивних відносять: психоемоційні зрушення в особистості – від негативно забарвлених переживань до клінічно виражених психопатологічних синдромів. До суб'єктивних ознак можна віднести і стан психологічного ступору. Це стан, що виникає унаслідок тривалого перебування особистості в конфлікті (зовнішньому або внутрішньому) і відсутності необхідних адаптаційних механізмів для виходу із цього стану.

Ю. Ільченко виділив три ступені прояву стану дезадаптації: перший ступінь – характеризується порушенням процесу адаптації тільки в момент впливу дезадаптаційного чинника; другий ступінь – характеризується порушенням процесу відновлення адаптаційних функцій організму після впливу дезадаптаційного чинника; третій ступінь (дезадаптація) – характеризується порушенням адаптаційних функцій організму в стані спокою без впливу дезадаптаційного чинника.

Наслідки дезадаптації можуть виявлятися у вигляді різноманітних нервово-психічних та психосоматичних захворювань [2].

Отже, дезадаптація може виникнути внаслідок нетривалих, але сильних впливів середовища на людину, чи під впливом менш інтенсивних, але триваліших впливів.

Неадаптивність – це особливий мотив, що спрямовує розвиток особистості; такий, що виявляється в надситуаційній активності, у специфічній привабливості дій із попередньо невирішеним результатом. Предметом потягу до цих дій стає сама межа між протилежними виходами дій, сама можливість виходів, що взаємно виключаються. Такий потяг входить до складу складних форм мотивації поведінки: 1) у сфері пізнання; 2) у сфері творчості; 3) у сфері ризику; 4) у сфері гри; 5) у сфері довірливих контактів – між відкритістю людям і захистом від них.

Неадаптивність може виступати і як дезадаптація – у випадках постійної неспішності спроб реалізувати мету чи за наявності двох і більше рівнозначних цілей; це може свідчити про незрілість особистості, невротичні відхилення, дисгармонію у сфері ухвалення рішень; також може бути наслідком екстремальної ситуації [3].

Дезадаптованість проявляється тоді, коли зміна середовища не приводить до зміни поведінки або пристосування тільки шляхом зміни себе, що приводить до структурних змін.

Основними критеріями, що виявляють дезадаптованість, є нервово-психічне напруження, стан підвищеної тривоги і фрустрації, негативне ставлення до себе.

Висновки. Ознакою соціальної зрілості є вміння чітко і точно застосовувати навички поведінки і спілкування. Успішність набуття диференційованих соціальних навичок залежить і від можливостей набуття соціального досвіду, і від психологічного типу людей. Труднощі адаптації в житті особистості, її психокорекція виникають у тих соціальних ситуаціях, в яких вона набула адаптивних форм поведінки. Особистість опиниться в проблемній ситуації тоді, коли припише іншим учасникам соціального процесу невластиві їм типологічні особливості і почне діяти відповідно до власних необ'єктивних очікувань. Такі неадекватні атрибуції є основними причинами, які породжують соціальні ситуації напруження.

Вони важливі тим, що приділяють найбільшу увагу зв'язку особистісних порушень, які виникли як наслідок дезадаптації (неправильно сформований контакт із середовищем у дитинстві), та психологічних проблем особистості в дорослому віці.

Література:

1. Бохонкова Ю. Можливості корекції особистісних чинників соціально-психологічної адаптації. Соціальна психологія. 2005. № 2.
2. Комар Т. Соціально психологічна адаптованість особистості в юнацькому віці. *Гуманітарний вісник ДВН «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Дод. 1. Вип. 35. Т. VI (57): Тематичний випуск «Вища освіта України у кон-

- тексті інтеграції до європейського освітнього простору». Київ : Гнозис, 2014. С. 181–196.
3. Комар Т. Соціально-психологічна дезадаптованість студентів з особливими потребами та її психокорекція. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 12 с.
  4. Кузьменко Т. Соціологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 320 с.
  5. Морозов А. Деловая психология. Курс лекций : учебник для высших и средних специальных учебных заведений. Санкт-Петербург : Союз, 2000. 576 с.
  6. Налчяджан А. Психологическая адаптация. Механизмы и стратегии. 2 изд., перераб. и доп. Москва : Эксмо, 2010.
  7. Семиченко В. Психология деятельности. Киев, 2002. 248 с.
  8. Столяренко Л. Основы психологии. 5 изд., перераб и доп. Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. 672 с.
  9. Чухрій І. Особливості соціально-психологічної дезадаптованості та адаптованості молодих людей з порушення функцій опорно-рухового апарату. *Наука і освіта*. 2016. С. 203–210.
-

Бессараба Е. Ю. Дезадаптированность как научная категория

В статье раскрыто сущностное содержание понятий «адаптация», «дезаптация», «дезаптированность». Сделан комплексный анализ научной литературы по проблеме адаптации, дезадаптации и дезаптированности человека. Проведенный анализ этих понятий определил логическую связь между ними.

Проанализированы основные теоретические направления относительно адаптации и дезадаптации. Выявлены структурные компоненты процесса адаптации, раскрыто содержание этих процессов, выделены характерные особенности. Раскрыты основные факторы, влияющие на процессы адаптации, дезадаптации личности. Психологическими эквивалентами, которые отражают тенденции адаптации на этом уровне, могут быть самооценка соотношения самочувствия, активности и настроения, состояния нервно-психического напряжения.

Ключевые слова: адаптация, дезадаптация, дезаптированность, теоретические направления, структурные компоненты адаптации, факторы дезадаптации.

Bessaraba O. Yu. Disadaptation as a scientific category

The article shows a concept of adaptation and disadaptation. A complex analysis of the scientific literature upon the issues of human adaptation and disadaptation was conducted. The analysis of these concepts are conducted, a logical connection between the concepts are defined.

The main theoretical directions in adaptation and disadaptation are analyzed. The structural components of adaptation process are identified, the content of these processes is described, and the specific features are highlighted. The main factors influencing the processes of adaptation, disadaptation of individual are determined. It has been established that psychological equivalents reflecting the tendencies of adaptation can be a balance self-attitude of general condition, activity and mood, a state of neuropsychiatry stress etc.

Key words: adaptation, disadaptation, theoretical directions, structural components of adaptation, factors of disadaptation.